

'bestaat er volgens mij niet. De mensen werden hier gewoon aan een hooivork gestoken. Ik heb dit gezien bij een-en-twintig mensen. Ze waren ziek en konden niet meer mee... Dit werd gedaan door mede-gevangenen, niet door de SS, maar door Polen, Russen en Oekraïners'¹ –

het gebeurde wel dat zieken die met de hooivork waren opgeprikt, in de ketels van het kampcrematorium werden geschoven hoewel zij nog niet waren overleden.

De Blechhammer-groep kreeg in Gross-Rosen maar weinig te eten en moest op dat weinige tot diep in de nacht wachten. De eerste keer dat brood werd uitgereikt, waren er drie porties te weinig. De *Kapo* die voor het uitdelen verantwoordelijk was, vroeg toen of de drie gevangenen die nog geen brood hadden ontvangen, naar voren wilden treden; zij deden dat en werden ter plekke door de *Kapo* met de steel van een houweel doodgeslagen.

Gebeurtenissen als deze waren het, die met de afgrijselijke situatie in het kamp, de gevangenen die verder zouden worden getransporteerd, met opluchting het bericht deden vernemen dat er voor hen treinen gereed stonden. De overlevenden uit de Blechhammer-groep en uit de groepen die uit kampen als Jaworzno en *Janinagrube* waren gearriveerd, maar ook nog overlevenden uit andere transporten, bijvoorbeeld uit het 'goede' vrouwenkamp Hundsfeld bij Breslau (van de ruim tweeduizend vrouwen die dat kamp hadden verlaten, waren op de voettocht naar Gross-Rosen ca. zeshonderd bezweken of doodgeschoten), bleven niet langer dan vier of vijf dagen in Gross-Rosen. De treinen die zij vervolgens bestegen, bestonden uit veewagons of (open) kolenwagons.

★

E. A. Cohen was een van de uit Auschwitz geëvacueerden die in Gleiwitz ingeladen werd, 'in open kolenwagons', aldus zijn verslag,

'met honderdtwintig man in één wagon, d.w.z. met honderdtwintig wilde beesten.

De brutalen hebben de halve wereld en zo namen hier vijf-en-twintig brutalen een derde van de wagon in beslag, terwijl vijf-en-negentig anderen maar moesten staan. Het waren natuurlijk de prominenten die zaten, beschermd door de SS die

¹ 'Verslag van mededelingen van S. Winnik' (aug. 1947), p. 6 (a.v.).